

Peter Svetina: »BREZ DOMIŠLJIJE IN RAZMIŠLJANJA JE ČLOVEK SEMAFOR«



(Foto Robert Balen)

Molitvice so iskrene, in to presunljivo, zapisujejo žiranti ob rob letošnje nominacije. Res je, prepričljivi ste zaradi »sporočilnega minimuma«. Je to tudi sicer značilno za vas? Da ne obremenjete ali zapletate preveč zgodbe in mladih bralcev?

Vedno rad berem pesmi in zgodbe, ki mi ne povedo vsega, nekje se ustavijo, nekaj zamolčijo, in tisto moram z lastno domišljijo ali z občutkom dokončati sam. Če nekaj ostane in moraš sam vložiti v razumevanje nekaj napora, se mi zdi za besedilo dobro. Sam vnaprej o tem ne premišlujem, samo iz pesmi in zgodbe toliko časa odstranjujem vse odvečnosti, da pridem do točke, v kateri se mi zdi, da bi nadaljnje krajšanje pa že spremenilo tisto, kar sem želel povedati. Takrat pa neham.

Zakaj so otroški sogovorniki slabovidni dedek, prestrašena muca, teta, ki ne more imeti otrok ...?

Tu ni kakšne globoke filozofije: najbolj prepričljivo se opisuje svet, ki ga poznaš.

Pesmi, preproste in tudi naivne, nago-varjajo otroke. Ali imate takrat, ko pišete, pred očmi, za koga pišete, koliko stare in kako jih bodo razumeli?

Ko sem pisal molitvice, nisem imel pred očmi tistega, ki bo bral, ne, kako jih bo kdo razumel, ampak sem imel pred sabo tistega, ki molitvice izgovarja. Glas sem posodil punčki z začetka osnovne šole, toliko stari sta bili v tistem času Maruška, hčerka ilustratorke Mojce Osojnik, in moja hčerka Klara. Začelo se je pravzaprav s prevajanjem molitvic slovaškega pesnika Milana Rufusa. Po tistem sem šel predavat v Konstanco, kjer je takrat živela Mojca Osojnik z družino. Pa smo šli enkrat popoldne v slaščičarno. Mojca in moja žena Barbara sta sedeli za mizo, z Maruško sva se usedla pa kar na okensko polico in se pogovarjala. Pa mi je povedala, da jim je učiteljica v šoli rekla, da jim hrano daje Bog, ampak ona ve, da ji hrano daje mami. Takrat se je odprlo. Poskušal sem se enostavno vživeti v duhovni svet deklice, ki je bila stara toliko kot Maruška ali Klara.

Z iskrenostjo, preprostostjo, z nekoga imeti rad, z empatijo ste počastili mlade bralce. Tudi nam, staršem, ob tem zatrepeta srce. Vaš svet je navdihujoč.

To sem slišal, ja. Saj pravzaprav ne vem, ali se molitvice bolj dotaknejo otrok ali njihovih staršev in starih staršev. Mogoče so pa otrokom kljub vsemu predomače, kaj vem, pa se otroški pogled bolj dotakne staršev, ki imajo že več življenjskih izkušenj in jih ganejo otrokova naivnost, neposrednost in iskrenost, če jih prepoznajo v besedah.

Branje mora biti tudi vznemirljivo. Dolgčas sicer otroci radi ubijajo na načine, kjer se veliko svetlika in nič ne buri domišljije, kjer se ne spodbujajo radosti razmišljanja. Domišljijo in razmišljanje pa naši otroci še kako potrebujejo, kajne?

To seveda ja, brez nog boš težko skakal po travniku in plesal, če bi rad. Kar me včasih malo potre, so starši, no, odrasli pač, ki včasih režejo te domišljjske noge otrokom. Vsak otrok se rodi radoveden in zvedav in bolj ali manj nabrit, eni tako, drugi drugače, ampak eno mero zvedavosti ima po mojem vsak otrok. Če jo hraniš, bo rasla, če je ne hraniš, bo zakrnela. Brez domišljije in brez razmišljanja se mi zdi človek kot semafor, ki ga sprogramirajo, da sveti rdeče pa rumeno pa zeleno, stoji tam pa sveti. A si predstavljate semafor, ki bi šel malo naokrog pa mežikal z vsemi tremi lučmi naenkrat?

In radosti si tudi zaslužijo iz zelo različnih virov. Vi, ki delate zgodbe in ne-gujete le jezik, ste pomemben studenec. Pomemben jezikovni studenec so starši pa babice in dedki in tete in strici pa vzgojiteljice, jasno. Vsi tisti, h katerim se otroci stisnejo pa se z njimi pogovarjajo. Po mojem je tako naučeni jezik v otroštvu ena topla prijetna soba, kamor zmeraj znova hodiš malo posedet. Seveda tudi jezik pesnic in pesnikov. Ampak če ni izgovorjen v prijetnem, varnem ozračju, je po mojem pol ali pa tri četrt manj učinkovit. Seveda je pomembno, da so dobre zgodbe in dobre pesmi napisane pa natisnjene tako ali drugače, to ohranja kulturni spomin. Najbrž bo otrok, ko bo bral sam, vse bral drugače, če je bil v otroštvu od koga deležen spokojnosti jezika.

Če hočemo imeti bogat jezik, pisci za otroke ne bi smeli pozabiti na odtenke, na zven, na večpomenskost in tako naprej. Vi se tega očitno zavedate.

Zavedam se toliko, da vem, da vse to obstaja in da je na razpolago, to ja. Ampak kdaj uporabiti rimo na koncu verza, kdaj sredi, kdaj v zgodbi, koliko jih uporabiti, ali naj bodo preproste na *-i*, ali naj bodo kakšne manj običajne, to je pa vse

podvrženo bolj občutku kot razmisleku. Najbrž je tako, kot če kupite recimo star renault 5: neverjetno, koliko starih renaultov 5 se bo pojavilo na cesti. Ampak jih ni nič več in nič manj, kot jih je bilo tudi prejšnji mesec, ko tega avta še niste imeli. Enako je z besednimi pomeni in zveni: ko berete, ko premišljujete, ko se pravzaprav ves čas ukvarjate s tem, imate občutek za to izostren, ne gre več za odločitev, da boš to uporabil v besedilu, uporabiš tisto, kar ti je blizu, blizu ti je pa to, s čimer si obdan in v čemer se giblješ. A sem preveč zakompliciral?

Ne. Nikoli pa se ne sme otrok podcenjevati?

Mislím, da je z otroki od tistega hipa, ko veš, da prihajajo na svet, treba govoriti nespakedrano, nepocukrano, ne v pomanjševalnicah, za katere se ti zdi, da so otrokom tako blizu pa da jih tako radi poslušajo in razumejo. Ne. Mislím, da je treba biti do vseh bitij enako spoštljiv.

Vključevanje vere bi lahko zelo zdrsnilo v idealizacijsko ali poučevalno držo. Pa ni. Zakaj sploh vera in kako ostati pripovedovalec in ne pridigar?

Vera je en del človekovega duhovnega sveta. Enemu je blizu, enemu ne, eden jo prakticira, drugi ne. Ampak je pa del človekovega sveta. Ko sem študiral in raziskoval slovensko literaturo iz časa med obema vojnama, sem naletel na veliko dobrih pesmi, na primer Otona Župančiča, Anice Černeje, Karla Široka, ki tematizirajo otrokovo duhovnost. Naletel sem na res žlahtne tekste. Ampak po drugi svetovni vojni so bili umaknjeni iz zbirk, antologij in beril, ker so pač tematizirali vero, krščanstvo. To, da se tovrstnih besedil pol stoletja ne piše, se mi zdi škoda, zato škoda, ker ne otrok ne odrasli, ki otroku bere, ne moreta reflektirati otrokove duhovnosti, religioznosti skozi umetniški tekst. V enem hipu se mi je zazdelo, da v povojni slovenski

otroški literaturi manjka en duhovni pol. No, če nekaj zdržema razvijate, boste v razvoju dobili škart in kvaliteto. Če razvoj prekinete, je pa vprašanje, če se bo po pol stoletja kvaliteta kar sama od sebe pojavila – če nečemu ne pustiš razvoja, je težko pričakovati, da boš pridigar-sko fazo kar obšel. Mislim, da je treba duhovnosti in religioznosti prav tako pustiti v literaturi prostor kot domišljiji in otipljivim stvarjem. Konec koncev eno drugega nikakor ne izključuje.

Kod vse stopate, ko si polnite bazen idej? V njem je, se zdi, je veliko vsega. Leta in leta črpate iz njega zelo različne stvari. In še ostaja v njem. Kaj še boste potegnili ven in pokazali otrokom?

Lani, ko sem napisal pravljico *Spoznal sem te po rdečih nogavicah*, v kateri je tematiziran odnos med očetom in otrokom, pa *Uho sveta*, v kateri je tematizirano poslušanje, no, lani po tem sem imel občutek, da sem povedal, kar sem imel povedati za otroke, da sem končal. Dolgo dolgo časa nisem imel nobene potrebe po pisanju, zdelo se mi je, da nimam več česa povedati, če pa nimam česa povedati, je bolje, da ne polnim računalnika in ne mažem papirja, ne? Ampak letos poleti, avgusta, je bil spet en spokojen čas pa zgleda dosti poln akumulator. Nastale so čisto kratke zgodbe, res čisto kratke. Zadnjič, ko sem jih prepisoval, jih je prišlo dobrih štirideset na slabih deset strani. Bom pustil vse skupaj še nekaj časa, in če se mi bodo zdele po pol leta še zmeraj v redu, jih bom dal prebrat urednici. Če pa ne, no, bo izšlo pa kaj drugega, kakšen prevod recimo.

Življenjske razmisleke in modrosti pa delate lahkotne in mimobežne pri Sosedu pod stropom. Dvajset kratkih zgodb, polnih vsega. Kako so nastajale?

O, zelo različno, mislim, različno po prostorih in doživetjih. Sicer pa precej

enovito, v eni taki precej konstantni razgrajaški, no, razposajeni drži sem se lahko ohranjal. Vidiš kakšne običajne reči kot malce nenavadne. Večinoma so pa v ozadju kakšne zelo konkretne osebe ali pa zelo konkretni dogodki ali prostori. Naš sosed ima recimo res celo hišo polno klavirjev. Pa prijatelj je z otroki na morju res naredil vršo, ki je drugi dan že zginila. Najbrž jo je kdo ukradel, ampak ena vrša, ki teka po morskem dnu pa potem po kopnem pa po zraku, je zagotovo bolj vznemirljiva. No, in tako od zgodbe do zgodbe.

Kako ste se ujeli z ilustratorjema? Risba lahko veliko doda zgodbi. Se vam zdi nadgradnja?

Ana Zavadlav in Peter Škerl se zelo zelo dobro spoznata na besedila, na risbo, na barve, na kompozicijo. Z njima se pravzaprav nisem kaj dosti lovil, bolj kot ne sta se morala onadva loviti z mano, bila sta postavljena pred dejstvo: urednici sta poslali besedilo, ki je bilo, kakršno je pač bilo, onadva sta morala iz vsega skupaj napraviti svoje besedilo, ilustratorsko, seveda. Z velikim užitkom gledam, kaj nastane. Ko mi pošljejo scan, sedim za ekranom pa gledam enkrat pa dvakrat pa trikrat, pa zvečer spet. Potem se mi zazdi, da drugače, kot je narisano, bi v bistvu niti ne moglo biti. Sem precej očaran, ko vidim, kaj znata narisati in kako dobro to zgleda. Jaz si lahko kaj takega samo v glavi z zaprtimi očmi predstavljam.

Velikokrat ste nagrajenec ali vsaj blizu nagradi. Zakaj je nagrade treba imeti (rad)?

Zlasti je treba imeti rad tisto, kar počneš. Nagrade so po svoje priznanje, da si tisto, kar rad počneš, napravil tako dobro, da je ekipa ljudi, ki se na stvar spozna, to opazila. Po svoje so pa napor. Vsi mislijo, ala ti vera, kaj vse si naredil, do česa vsega si prišel. Pa če bi vedeli, kako

malo je pravzaprav res v avtorjevi moči, bi se bolj veselili dela in se mu čudili, kot slavili avtorja.

Petra Zemljič

Večer, 19. september 2017

Nataša Konc Lorenzuti: »HRANI-MO DILERJE, OPERATERJE MOBILNE TELEFONIJE«



(Foto Andrej Petelinšek)

Ste se prav posebej odločili, da boste napisali »roman za fante«, ali je nastal spontano?

Nastal je dokaj spontano, ker sem imela izrazito obdobje fantovske tematike, torej kratke proze z motivi zmernega uporništvaja, ki sem jih sproti objavljala. Zgodbe so naenkrat prerasle revijo *Ciciban*, ki je najstniki ne berejo več, uredništvo jih je prav za to začelo zavračati. Hkrati se mi je napletla zamisel o sodobni varianti ljudske pravljice o poljski in mestni miški, torej o poljskem in mestnem fantu, ki se ne bo končala tako, da bi fant s podeželja na robu živčnega zloma zbežal iz ponorelega

mesta in obratno. Stereotip sem nekoliko predelala.

So tudi po vaših izkušnjah fantje res tako hudi nebralci? (In če so, zakaj je tako?)

Tudi ta stereotip bo najbrž treba malo predelati, čeprav bi zelo težko trdila, da je iz trte izvit. Oba moja sinova sta bila strastna bralca do pubertete. Bojim se, da se je to končalo s pridobitvijo telefonov, ki so z vsako naslednjo izdajo bolj pametni in zmogljivi, vendar na ta račun pamet in zmogljivost najstnikov vidno upadeta. In seveda ne samo pri fantih, čeprav se ti hitreje zasvojijo z igrami, medtem ko dekleta bolj omreži spletna komunikacija. Letos poleti sem srečala starše, ki so mi povedali, da je hčerka, ki je toliko brala, da mladinska dela zanjo niso dovolj hitro izhajala, dobila svoj prvi pametni telefon in da ne bere več, pač pa s telefonsko aplikacijo šteje svoje korake in podobne neumnosti. Moj odnos do pametne telefonije je, kakor vidite, izredno zaostren. Nikoli nismo bili tolerantni do kemičnih drog. V moji mladosti smo z grozo brali *Otroci s postaje ZOO*, zdaj pa se nam ta groza v obliki nekemičnih drog odvija pred očmi, naši otroci se preobražajo v invalide, mi pa sploh ne znamo reagirati. Nasprotno: zadevanje celo spodbujamo, hranimo legalne dilerje, operaterje mobilne telefonije, ki najstnikom podarjajo neskončne gigabajte, mi pa si lažemo, da to delajo iz poznavanja najstnikovih potreb. Seveda imajo te potrebe do potankosti naštudirane, a jih odkrito zlorablajo. Najstnike opijanjajo pred našimi očmi. Če jim podarijo petnajst gigabajtov za tri mesece, jih ne bomo več na lep način in s prijazno besedo spravili z interneta. In čez tri mesece bomo teh petnajst gigabajtov začeli prismuknjeno plačevati, če bomo hoteli imeti mir. Če pa bomo te gigabajte hoteli zamenjati za odličen mladinski roman, se nam bodo